

Explaining the role of Supreme Leader in promoting defense diplomacy

Meysam Hadipour¹ | Mehdi Zarvandi²

Vol. 10
Spring 2024

Research Paper

Received:
14 February 2024
Revised:
06 April 2024
Accepted:
28 April 2024
Published:
20 June 2024
P.P: 165-196

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Abstract

Examining the opinions and thoughts of the country's leaders is the guideline of macro policies and shows their attitude towards the policies and determines the priorities of those countries. In the political structure of the Islamic Republic of Iran, the role and position of leadership is of great importance. And according to the 110th principle of the constitution, determining the general policies of the state and monitoring its good implementation are among these responsibilities. According to this role; It is necessary to analyze the statements, orders, interviews and speeches of the leadership in relation to defense diplomacy. In this article, an attempt will be made with thematic analysis to examine the point that the components of defense diplomacy have a place in leadership thought. The results of the research show that there are 12 elements that can be counted in the statements, orders, interviews and speeches of the leadership, which at the end are generally formulated in the form of two discursive and structural axes.

Keywords: Diplomacy, defense diplomacy, leadership, Structural, discursive.

1. Corresponding author: Ph.D student of Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. meysamhadipour54@yahoo.com
2. Assistant Professor of Imam Hossein University, Tehran, Iran.

Cite this Paper: Hadipour, M & Zarvandi, M. (2024). Explaining the role of Supreme Leader in promoting defense diplomacy. *Crisis Management and Emergency Situations*, 1(10), 165–196.

Publisher: Imam Hussein University

© Authors

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0).

تبیین نقش مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در ارتقا دیپلماسی دفاعی

میثم هادی پور^۱ | مهدی زروندی^۲

سال دهم
بهار ۱۴۰۳

چکیده

بررسی آراء و اندیشه رهبران کشورها خطوط راهنمای سیاست‌های کلان و نشان‌دهنده نگرش آنها نسبت به سیاست‌ها و تعیین‌کننده اولویت‌های آن کشورها می‌باشد. در ساختار سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران نقش و جایگاه رهبری از اهمیت بالایی برخوردار بوده و طبق اصل صد و ده قانون اساسی تعیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آن از جمله این مسئولیت‌ها می‌باشد. باتوجه‌به این نقش؛ لازم است بیانیه‌ها، فرمان‌ها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری در رابطه با دیپلماسی دفاعی مورد واکاوی قرار گیرد. در این مقاله تلاش خواهد شد با روش تحقیق تحلیل مضمون به بررسی این نکته پرداخته شود که مؤلفه‌هایی دیپلماسی دفاعی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چه جایگاهی دارد؟ نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در بیانیه‌ها، فرمان‌ها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ۱۲ مؤلفه قابل احصا می‌باشد که در پایان به‌صورت کلی در قالب دو محور گفتمانی و ساختاری تدوین می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی، دیپلماسی دفاعی، مقام معظم رهبری، ساختاری، گفتمانی.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۳۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰
صص: ۱۹۶-۱۶۵

شابا چاپی: ۲۰۰۸-۴۵۲۸
الکترونیکی: ۵۰۷۲-۲۶۴۵

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. نویسنده مسئول: دانش اموزخته دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

meysamhadipoor54@yahoo.com

۲. استادیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران.

استناد: هادی پور، میثم و زروندی، مهدی (۱۴۰۳)، تبیین نقش مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در ارتقا دیپلماسی دفاعی، **دولت پژوهی ایران معاصر**، (۱۰۱)، ۱۶۵-۱۹۶.

نویسندگان

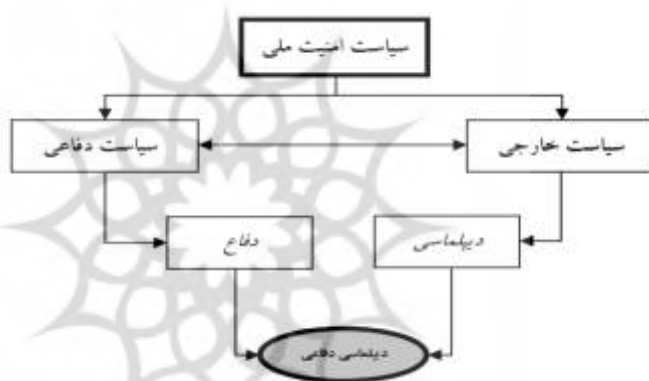
ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

(۱) مقدمه و بیان مسئله

تعاملات دفاعی از دیرباز جهت پیشگیری از جنگ، گفتگو و بهره‌گیری از ابزارهای غیر قهری، برای نیل به اهداف دفاعی وجود داشته است، نیروهای مسلح به‌عنوان نهادی که دفاع از کشور و تأمین امنیت، مأموریت ذاتی آنها است، در شرایط صلح و جنگ، کارکردهای مختلفی برای تأمین اهداف و امنیت ملی دارند. بخشی از این کارکردها که در تعاملات خارجی و در صحنه دیپلماتیک پیگیری می‌شود، به عهده دیپلماسی دفاعی است. دیپلماسی دفاعی که در پیوندی از سیاست دفاعی و خارجی در راستای تأمین منافع و امنیت ملی شکل می‌گیرد دارای ظرفیت‌های گسترده‌ای است.

نمودار ۱: فرآیند دیپلماسی دفاعی (ساعد، ۱۳۸۹: ۶۸)

با پایان جنگ سرد زمینه همکاری‌های گوناگون میان کشورها فراهم شد. در این شرایط کشورها به‌منظور حفظ منافع و امنیت ملی خود همکاری‌ها را در همه حوزه‌ها و از جمله حوزه دفاعی گسترش داده‌اند در نتیجه تصمیم‌سازان و رهبران کشورها مأموریت‌های جدیدی برای نیروهای دفاعی و دیپلماتیک خود تعریف کردند؛ در این فرآیند آنچه مسلم است تدابیر مقامات هر کشوری، برای نظام سیاسی آن جامعه دارایشان و اهمیت ویژه‌ای است در جوامعی که این افراد دارای جایگاه تصمیم‌ساز باشند آراء و اندیشه‌شان خطوط راهنمای سیاست‌های کلان و تعیین‌کننده اولویت‌های آن کشورها تلقی می‌گردد. این گونه افراد با ارائه رهنمودهایی، راهبری جامعه را عهده‌دار بوده و با هدایت فعالیت‌ها، در تحقق اهداف و آرمان‌های جوامع تلاش

می‌نمایند. در ساختار سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران طبق اصل صد و ده قانون اساسی تعیین و نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام از جمله این مسئولیت‌ها می‌باشد. باتوجه به این نقش؛ این سؤال مطرح می‌شود که مؤلفه‌هایی دیپلماسی دفاعی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چه جایگاهی دارد؟ البته اگر بنا بر آن باشد مستقیماً به دنبال مفهوم دیپلماسی دفاعی در آراء و اندیشه مقام معظم رهبری باشیم ممکن است به این نتیجه برسیم که ایشان رویکردی در باب دیپلماسی دفاعی ندارند؛ اما اگر نشانه‌های مرتبط با دیپلماسی دفاعی را در اندیشه و آراء مقام معظم رهبری مورد واکاوی قرار دهیم مشخص خواهد شد که ایشان در حوزه دیپلماسی دفاعی چه نقش تأثیرگذاری و هدایتگری برای نهادهایی چون وزارت دفاع، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت امور خارجه دارند.

۲) مبانی و مفاهیم نظری پژوهش

• نقش

از نظر بروس کوئن نقش به رفتاری اطلاق می‌شود که دیگران از فردی که پایگاه معینی را احراز کرده است. از نظر لیتون نقش شامل نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتاری است که از سوی جامعه به فرد یا افرادی که این پایگاه را اشغال می‌کنند، داده می‌شود (کوئن، ۱۳۸۷: ۸۰) (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۸۵: ۲۷۱)

• رهبری

• برخی از اندیشمندان، رهبری را بانفوذ برابر می‌دانند و معتقد هستند که رهبری، هنر یا فرآیند نفوذ بر مردم است (کونتز و دیگران، ۱۹۹۰: ۳۹۷) برخی دیگر رهبری را قدرت استفاده از نفوذ بدون اجبار، برای هدایت و هماهنگ کردن فعالیت‌های اعضای گروه، به منظور دستیابی به هدف تعریف کرده‌اند (مورهد و گرینفین، ۱۳۷۹: ۳۳۴). (علی‌رغم این تعاریف، مفهوم رهبری با هدایت توأم بوده و به معنای هدایت مستمر نیروها به تعالی یا دعوت مستمر نیروها به گمراهی است. مکارم شیرازی، ۱۳۶۱: ۲۹۷-۱۶) در بیان فارابی، رهبر در جامعه دو کارکرد اصلی دارد: الف) راهبری انقلاب و ایجاد نظام سیاسی. ب) راهبری برای بقا نظام سیاسی (فارابی، ۱۹۸۶: ۱۱)

• دیپلماسی دفاعی

اولین تلاش‌ها برای تعریف مفهوم دیپلماسی دفاعی توسط انگلیسی‌ها انجام شد. انگلیس دیپلماسی دفاعی را استفاده صلح‌آمیز از دفاع به منظور دستیابی به نتایج مثبت در توسعه روابط دوجانبه و چندجانبه با کشورها / یک کشور معین تعریف می‌کند (Dodd & Oakes, 1998:22). به نظر آنها، دیپلماسی دفاعی شامل عملیات نظامی نمی‌شود، بلکه اشکال همکاری را ترویج می‌کند؛ هدف اصلی آن ایجاد و حفظ اعتماد و کمک به توسعه نیروهای مسلح دموکراتیک است که کمک قابل توجهی به پیشگیری و حل درگیری‌ها می‌کند (Ministry of Defence London, 2011:7). تو سیدید، هدف از دیپلماسی دفاعی را ایجاد یکپارچگی بین ابزار نظامی و فعالیت‌های دیپلماتیک در زمینه پیشگیری از درگیری و مدیریت بحران است. (Nurrohman et al, 2019:47-68) سادراسون دیپلماسی دفاعی انواع راهکارها و استراتژی‌هایی است که از جنبه‌های مختلف مانند اقتصاد، فرهنگ، سیاست، دفاع و دیپلماسی انجام می‌شود تا کشورها بتوانند دوستی ایجاد کنند؛ بتوانند با یکدیگر همکاری کنند؛ و مهم‌تر از همه ایجاد اعتماد کنند. (Sudarsono & other, 2018:69-88) تان و سینگ دیپلماسی دفاعی را به‌عنوان «کاربرد دسته‌جمعی ابتکارات صلح‌آمیز و/یا مشارکتی توسط مؤسسات دفاع ملی و دست‌اندرکاران نظامی برای اعتمادسازی، پیشگیری از درگیری، و/یا حل منازعه» توصیف می‌کنند. آنان معتقدند دیپلماسی دفاعی باید در سطوح مختلف انجام شود. اولین مورد دخالت و اقدامات شخصی رهبران سیاسی، وزرا، رؤسای دفاع / رؤسای ستادهای کل و ستادهای راهبردی است. سطح دوم، آکادمی‌های نظامی، مراکز آموزشی، تحقیق و توسعه و همچنین مراکز مرتبط با اتاق فکر وزارت دفاع است. سطح سه نمایندگان سازمان‌های غیردولتی مدنی (جامعه مدنی) است. (Seng Tan Singh & Seng Tan, 2011: 2), (2005: 41-55)

• ابزارهای دیپلماسی دفاعی

اهمیت ابزارهای دیپلماسی دفاعی از کشوری به کشور دیگر متفاوت است؛ اما در مجموع می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: گفتگوهای امنیتی استراتژیک در سطح بالا، همکاری در مناطق امنیتی غیرمرسوم، همکاری دفاعی و امنیتی منطقه‌ای، توافق‌نامه‌های بین‌المللی دوجانبه و چندجانبه

در زمینه همکاری‌های نظامی، برنامه‌های مبادله آموزشی نظامی، نمایندگی چندین کشور توسط یک نماینده، نمایندگی یک کشور توسط نماینده دفاعی یک کشور متحد یا شریک در برخی فعالیت‌ها، اقدامات کمکی مشترک، همکاری کشورهای شریک از طریق کمک به کشورهای ثالث، فرستادگان دفاعی، استخدام متخصصین از کشورهای همکار برای کمک و مشاوره در مورد یک موضوع خاص، استخدام متخصصین از کشورهای همکار برای کمک در اصلاحات بخش امنیتی، مکان‌یابی پرسنل نظامی، اعتماد و اقدامات امنیتی، کمک مشترک در بازسازی کشورهای سقوط کرده، تهیه و اجرای مشترک پروژه‌های عمرانی، همکاری صنایع نظامی، خرید تسلیحات و تجهیزات و همچنین توسعه فن آوری‌های جدید، تمرینات مشترک، شرکت در مأموریت‌ها و عملیات‌ها و نیز رزمایش‌های نظامی، تأسیس یک سازمان نظامی و برنامه کمک آموزشی نظامی (Davor,2022:67-68) (Drab,2018:57-71).

۳) چارچوب نظری

پیرامون پژوهش پیشرو، نظریه‌هایی که از سوی متخصصان مطرح شده‌اند، به صورت تفکیکی نمی‌توانند به عنوان یک نظریه و الگوی جامع در نظر گرفته شوند. از این حیث، سعی شده چارچوب نظری به صورت ترکیبی ارائه شود تا عمده ساختار پژوهش حاضر را تحت پوشش (نظری) خود قرار دهد. عناوین نظریات مطرحه بدین نحو است: **نظریه نواقح گرایي؛ ۱؛ نهادگرایی نولیبرال؛ ۲؛ نظریه کارکردگرایی؛ ۳؛ میترا نی؛ ۴؛ مجموعه امنیتی منطقه‌ای ۵ بوزان؛ ۶؛ رژیم‌های ۷ بین‌المللی.** از منظر نواقح گرایي، همکاری و همگرایی منطقه‌ای حاصل چگونگی توزیع قدرت در نظام بین‌الملل است که منافع ملی کشورهای عضو را تعریف و تعیین می‌کند نواقح گرایان همگرایی منطقه‌ای را ناشی از تغییر ساختاری در نظام بین‌الملل می‌دانند (Waltz, 1979:71) آنان در چارچوب فرضیه تهدید خارجی و فرضیه ثبات هژمونیک، علل و انگیزه کشورهای منفعت‌طلب

- 1 Neorealism
- 2 Neoliberal institutionalism
- 3 Functionalism
- 4 Mitrany
- 5 Regional Security Complex
- 6 Buzan
- 7 Regime Theory

برای آغاز و استمرار همگرایی منطقه‌ای را توضیح می‌دهند. بر پایه فرضیه تهدید خارجی، ظهور یک قدرت تهدید کننده که توازن قدرت در سطح بین‌المللی یا منطقه‌ای را به ضرر دیگر کشورها بر هم زند موجب هم‌گرایی آنها برای مقابله با آن می‌شود (tussie,2009:30,waltz,1987,71) نهاد گرایان نولیبرال تکامل و همگرایی را مستلزم مذاکرات و چانه‌زنی حکومت‌ها و مصالحه و سازش آنها می‌داند دولت‌های ملی بر اساس منافع ملی خود مسیر و گستره همگرایی و حوزه اختیارات و صلاحیت‌های نهادهای منطقه‌ای را تعریف و تعیین می‌کنند (دهقمانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۱۱۲) نهاد گرایان لیبرال اذعان می‌کنند در محیطی که همگرایی منطقه‌ای و جهان گستر بیش از پیش تقویت می‌شود دولت‌ها در اغلب مواقع می‌توانند سازگاری منافع اقتصادی و راهبردی را که می‌تواند به صورت یک توافق رسمیت یافته تعیین کننده قواعد رفتاری درآید کشف کنند در حوزه‌هایی از قبیل تخریب محیط‌زیست و تهدید تروریسم، استدلال آنها در مورد همکاری رسمیت یافته میان دولت‌ها قانع کننده است (Burchill,2001:66) میترا نی در رابطه با کارکردگرایی استدلال می‌کند احتمال شکل‌گیری همگرایی مقید به این چهار عامل می‌باشد (۱) پیچیدگی و توسعه یافتگی جوامع (۲) افزایش نقش‌ها و کارکردهای غیرسیاسی و فنی (۳) همکاری متخصصان و کارشناسان فنی فراملی و فراملی که به نهادهای فراملی غیرسیاسی بی‌انجامد، و بالاخره (۴) هماهنگی فکری در روابط صلح‌آمیز سیاسی (سیف‌زاده، ۱۳۸۹: ۳۰۵) (taylor,1990,34 dinan,2000,25 mowat,1973:53) بوزان معتقد است از لحاظ امنیتی منطقه به معنای شبه سیستم مشخص و مشهوری از روابط امنیتی بین مجموعه‌ای از دولت‌هاست که از لحاظ جغرافیایی نزدیک یکدیگر باشند؛ وجود الگوی دوستی و دشمنی میان دولت‌ها؛ وابستگی متقابل شدید میان گروهی از کشورهاست که اعضای این مجموعه را تشکیل می‌دهند؛ احساس تهدید و ترس متقابل "میان دو یا چند کشور قدرتمند درون مجموعه می‌باشد وی همچنین مسئله همبستگی‌های نژادی و فرهنگی و عوامل اقتصادی را نیز از جمله عوامل تأثیر گذار می‌داند. (بوزان، ۱۳۷۸: ۲۱۴-۲۳۰) نظریه رژیم‌ها استدلال می‌کند نهادهای بین‌المللی یا رژیم‌ها بر رفتار دولت‌ها (و یا دیگر بازیگران بین‌المللی) تأثیر گذار است. ریشه این تحلیل‌ها در همگرایی،

وابستگی متقابل و کارکردگرایی است. جان راگک جی^۱ رژیم‌ها را مجموعه انتظارات متقابل، قواعد و مقررات، برنامه‌ها، انرژی‌های سازمانی و تعهدات مالی را که توسط گروهی از دولت‌ها پذیرفته شده اند می‌داند (Keoheane, 1984:54) در مقابل، ارنست هس^۲ رژیم‌ها را ترتیبیاتی جهت حل اختلافات می‌داند. وی معتقد است که رژیم‌های بین‌المللی ترتیبیاتی ساخته دست بشرند که جهت کنترل و اداره کردن اختلافات در یک محیط متقابلاً وابسته به کار می‌روند (Hass, 1985:26). در مجموع بررسی مفهوم دیپلماسی دفاعی، اهداف و ابزارها از یک سو و بررسی نظریات مرتبط در حوزه دیپلماسی دفاعی بیانگر این مهم است که مواردی چون وجود پیمان‌های دفاعی دوجانبه و چندجانبه، آموزش‌های مشترک، همکاری‌های وابستگی‌های علمی و فنی تخصصی، تلاش برای حل منازعات منطقه‌ای و جهانی، مبارزه با تروریسم، کنترل تسلیحات، انتقال فناوری و دانش نظامی و تسلیحاتی، تلاش برای رفع تهدیدات مشترک، عملیات‌های مشترک، کسب پرستیژ بین‌المللی و... از جمله مولفه‌های پویا بودن دیپلماسی دفاعی می‌باشد.

۴) پیشینه پژوهش

در حوزه دیپلماسی دفاعی، برخی پژوهشگران چون میرحسینی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «مؤلفه‌های اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله) (در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی)»/ جعفری (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان نقش دیپلماسی دفاعی در امنیت پایدار مبتنی بر دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) / بدخشان و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان پایش شالوده‌های دیپلماسی دفاعی در دیدگاه امنیتی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) اقدام به نشر آثاری نموده‌اند؛ که مروری انتقاداتی بر مقالات ارائه شده نشان می‌دهد مطالب بسیاری از این آثار بدون پشتوانه نظری و فاقد نوآوری بوده است و تفاوت این مقاله چه از لحاظ کمی و کیفی استخراج و پرداختن به زوایای متفاوت مبتنی بر آخرین بیانات و ابلاغیات مقام معظم رهبری (مدظله) و مبانی نظری متنوع می‌باشد.

۵) روش‌شناسی پژوهش

^۱ John Rogg
^۲ Ernest Hass

روش تحقیق پژوهش؛ مبتنی بر روش تحلیل مضمون می‌باشد که از روش‌های پایه کیفی است و ریشه و بنیاد سایر روش‌ها به حساب می‌آید. این روش فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های متنوع و پراکنده را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. همچنین از نرم‌افزار اطلس تی جهت کدگذاری مؤلفه‌های پژوهش و ارائه آنها به شکل نمودار استفاده شده است.

جدول ۱: روش‌ها و فنون مناسب جهت شناخت مضامین در متن پژوهی

شناخت کلمات و عبارات مترادف و تکراری شناخت اصطلاحات و عبارت ظاهراً ناآشنا شناخت واژه‌های کلیدی و مصادیق آنها	توجه به کلمات تکراری توجه به کلمات مکنون توجه به کلمات کلیدی	توجه به کلمات در متن
شناخت شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود شناخت موضوعات برجسته و مهم نظری شناخت مسائلی که بدیهی فرض شده یا بدان‌ها اشاره‌ای نشده است.	مقایسه و هم‌سنجی کاوش موضوعات مهم جست‌وجوی اطلاعات مفقود	موشکافی و دقت در متن
شناخت استعاره‌ها، تشبیهات و کنایه‌ها شناخت تغییرات محسوس در موضوع یا لحن بیان	بررسی استعاره‌ها توجه به تغییرات متن	توجه به آرایه‌های ادبی و خصوصیات زبان‌شناختی در متن
شناخت واژه‌های مبین رابطه‌ای علّی یا شرطی استفاده از ماژیک یا خودکار با رنگ‌های متفاوت جهت برجسته‌کردن قسمت‌های موردنظر شناخت بخش‌هایی از متن که برجسته نشده و یا زیر آن خط‌کشی نشده است شناخت بخش‌های مرتبط باهم و برش و انتقال آنها در کنار هم و مرتب‌کردن مجدد متن	کشف رابطه‌ها به‌کارگیری ماژیک برای برجسته‌کردن متن توجه به بخش‌های رنگ نشده متن برش و جای‌گذاری مطالب و مرتب‌کردن متن	دست‌کاری و جابه‌جایی فیزیکی در متن

(ریان و برنارد، ۲۰۰۳)

۶ یافته‌های پژوهش

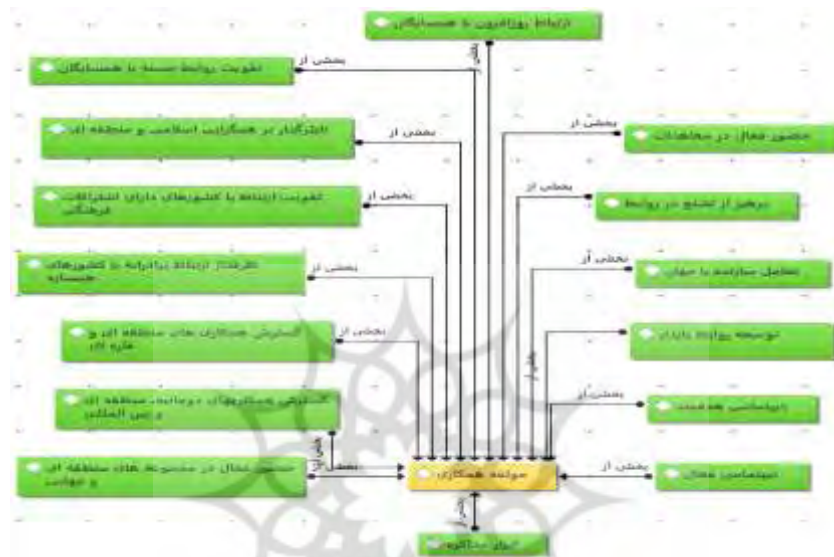
تعمق در بیانات، پیام‌ها، ابلاغ‌ها، سیاست‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مجموعه‌ای غنی از ادبیات تخصصی و کاربردی را پیشروی وزارت دفاع، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت امور خارجه قرار می‌دهد که مبتنی بر این رهنمودها و راهبری‌ها می‌توانند دیپلماسی دفاعی فعال و

هدفمندی را در خارج نزدیک و دور جمهوری اسلامی ایران در راستای منافع و امنیت ملی شکل دهند. بر مبنای اندیشه رهبری می‌توان مؤلفه‌های اساسی دیپلماسی دفاعی را به شرح زیر تبیین نموده‌اند:

أ. مؤلفه همکاری

در اندیشه فرمانده معظم کل قوا گستره تعاملات و همکاری‌ها مشمول همه جهان و با تمامی کشورهایی است که در تعارض و دشمنی با نظام جمهوری اسلامی قرار ندارند؛ ایشان داشتن دیپلماسی پویا و هدفمند، حضور فعال و مؤثر در سازمان‌ها و معاهدات منطقه‌ای و جهانی را مکرراً در بیانات خود متذکر شده‌اند. معظم له بر این باورند که وقتی کشورهای معارض از بیشترین، وسیع‌ترین و سریع‌ترین ابزارها تعاملی علیه ایران استفاده می‌کنند جمهوری اسلامی ایران باید از دیپلماسی به‌عنوان یکی از ابزارهای ارتباطی در سطح جهانی و تعاملات بین‌المللی نهایت استفاده را بکند و تأکید دارند آنچه در روابط خارجی حائز اهمیت است گسترش روابط خارجی با بازیگرانی است که دارای قالب‌های ادراکی نسبتاً مشترک یا در حوزه ظرفیت‌ها و چالش‌ها با ما در وضعیت مشابه و مکمل قرار می‌گیرند فلذا در راستای رسیدن به اهداف فوق کشورهای همسایه و منطقه در اولویت قرار دارند. در منظومه فکری مقام معظم رهبری اساس توسعه تعاملات و روابط با کشورهای منطقه و جهان مبتنی بر دوستی و برادری و نه بر اساس منافع قدرت‌ها تعریف شده است. مضاف بر این در سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران که توسط ایشان ابلاغ می‌شود داشتن نقش تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی متن و محتوایی این اسناد و برنامه‌های توسعه‌ای است؛ در برخی از این اسناد دستگاه‌های مرتبط با روابط خارجی موظف شده‌اند برای اجرای دقیق سیاست‌های چون گسترش همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم، بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی و تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی راهبردهای مناسبی را اتخاذ کند که از جمله این راهبردها تلاش برای شکل‌گیری سازوکارهای همکاری در سطح منطقه‌ای و جهانی می‌تواند باشد، همچنین در این اسناد راه‌های رعایت اصل عزت، حکمت و مصلحت در روابط خارجی را در برنامه‌های چون تقویت روابط حسنه با

همسایگان، گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و توسعه و تقویت روابط با کشورهای دوست می‌داند که یکی از راه‌های اجرای این اهداف حرکت در جهت سازوکارهای چون همکاری دوجانبه و چندجانبه فعال در عرصه‌های حساس و تنش‌زدایی دفاعی - امنیتی است.^۱

نمودار ۲: کدهای مولفه همکاری مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ب. مؤلفه پیمان و ترتیبات دفاعی

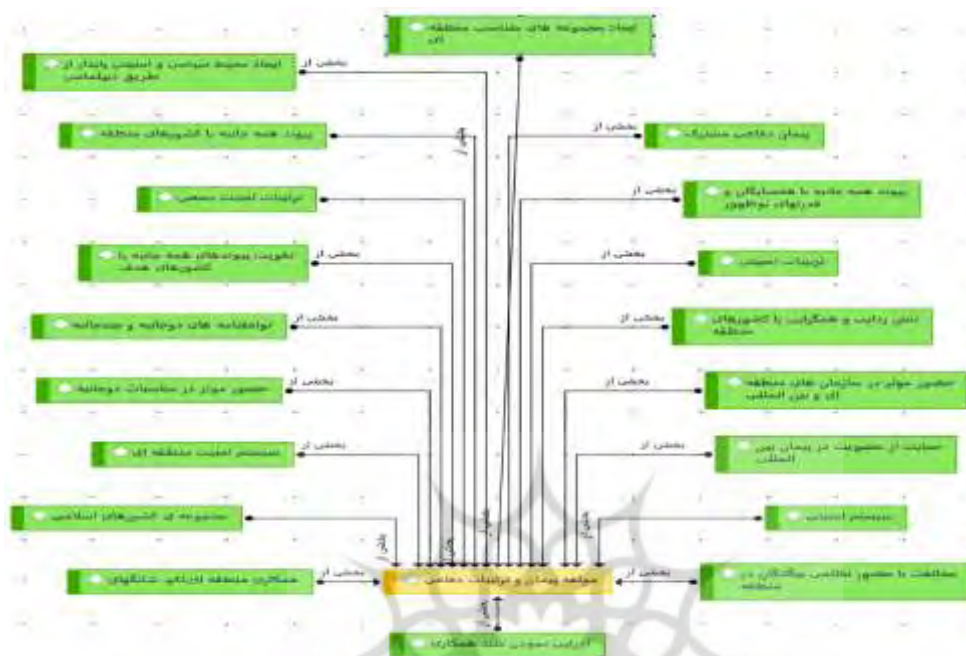
فرمانده معظم کل قوا (مدظله) معتقدند که همکاری با مؤسسات و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی باید گسترش یابد و ضمن حمایت مکرر از همکاری‌های منطقه‌ای بر این باور هستند که کشورهای منطقه می‌توانند سازمان‌های منطقه‌ای را شکل دهند یا از طریق همکاری مشترک در تصمیم‌گیری و جهت‌دهی این سازمان‌های نقش مؤثری داشته باشند. ایشان در باب تعاملات خارجی و سیاست‌های بین‌المللی، مصداق همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای چون اکو و شانگهای را لازم دانسته و مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی را به تلاش در این رابطه ترغیب

۱ بیانات در دیدار معلمان و کارگران؛ ۱۳۶۹/۰۲/۱۲؛ بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵؛ بیانات در دیدار جمعی از مداحان اهل بیت علیهم‌السلام؛ ۱۳۹۵/۰۱/۱۱؛ گزیده‌ای از بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت؛ ۱۳۹۷/۰۴/۲۴؛ بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت؛ ۱۳۹۷/۰۶/۰۷؛ بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری؛ ۱۳۸۴/۰۵/۱۲؛ بیانات در دیدار مردم لار، ۱۳۸۷/۰۲/۱۹؛ بیانات در دیدار رؤسای جمهور شرکت‌کننده در جشن جهانی نوروز، ۱۳۸۹/۰۱/۰۷؛ بیانات در دیدار رئیس‌جمهور تانزانیا؛ ۱۳۷۸/۰۳/۱۱؛ سند چشم‌انداز توسعه؛ برنامه پنج ساله دوم؛ برنامه پنج ساله سوم

می‌کنند و خواستار عینیت یافتن و اجرایی شدن تفاهم‌نامه‌ها و سندهای همکاری تعریف شده هستند. مقام معظم رهبری با اعتقاد به مشارکت جمعی در تأمین امنیت مناطق پیرامونی خواستار شکل‌گیری ترتیبات و سیستم امنیتی و دفاعی مشترک هستند و موکداً حضور مداخله‌گرانه قدرت‌های فرامنطقه‌ای به‌ویژه آمریکا در منطقه را حضوری آشوب‌ساز و موجد ناامنی در منطقه تعبیر نموده و معتقدند امنیت خلیج فارس تکلیفی است بر دوش ملت‌هایی که گرداگرد این منطقه مهم جهانی زندگی می‌کنند. از مجموع منویات فرمانده کل قوا (مدظله) در رابطه با پیمان‌ها و ترتیبات دفاعی امنیتی این مهم منتج می‌شود که در نگاه معظم له بیشترین تأکید بر ساختارمند و اجرایی نمودن همکاری دفاعی - امنیتی است که این نگاه را می‌توان در متن و محتوای برنامه‌های پنج‌ساله توسعه که به تأیید و تصویب فرمانده معظم کل قوا (مدظله) رسیده است مشاهده کرد. در این برنامه‌ها می‌توان به نشانه‌هایی دال بر تلاش جهت شکل‌گیری ترتیبات دفاعی - امنیتی دست یافت که دولت موظف شده است به منظور ارتقا امنیت اقداماتی چون اجرای توافقنامه‌های دوجانبه و چندجانبه و ترتیبات امنیت جمعی با کشورهای منطقه و همسایگان را در دستور کار قرار دهد و اختصاصاً در حوزه سیاسی، دفاعی و امنیتی؛ قانون‌گذار این امکان را برای نیروهای مسلح فراهم کرده است که ضمن تقویت پیوندهای همه‌جانبه با کشورهای هدف در جهان، جهت ایجاد محیط سیاسی و امنیتی باثبات و پایدار تلاش نماید در این راستا دیپلماسی دفاعی می‌تواند بستر ساز همکاری و هماهنگی کشورها باشد.^۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۸۶/۰۱/۰۱؛ بیانات در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه؛ ۱۳۷۰/۰۴/۱۸؛ بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی؛ ۱۳۸۵/۰۳/۲۹؛ بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۶۹/۱۰/۱۹؛ بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت؛ ۱۴۰۲/۰۶/۰۸؛ بیانات در مراسم صبحگاه نظامی پایگاه نیروی دریایی ارتش؛ ۱۳۷۰/۱۰/۱۲؛ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۶۹/۱۲/۱۱؛ برنامه پنج ساله چهارم؛ برنامه پنج ساله پنجم؛ برنامه پنج ساله ششم

نمودار ۳: کدهای مولفه پیمان و ترتیبات دفاعی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ج. مؤلفه وحدت و اتحاد کشورهای مسلمان

اتحاد جهان اسلام از جمله اصلی‌ترین موضوعات در بیانات فرمانده معظم کل قوا (مدظله) بوده است از نظر ایشان اتحاد نه تنها یک تکلیف، حکم و فریضه قطعی قرآنی می‌باشد؛ بلکه یک حکمت الهی است که منافع کشورهای اسلامی را تأمین می‌کند و بسیاری از جنگ‌ها و مسائل دنیای اسلام را ناشی از عدم توجه به این حکمت الهی می‌داند. از نظر فرمانده کل قوا برای جمهوری اسلامی ایران وحدت یک حرکت تاکتیکی نیست و بلکه راهبردی و به معنای واقعی کلمه معتقد به لزوم اتحاد امت اسلامی است. ایشان از یک سو اتحاد را عدم تعرض و ضربه نزدن کشورهای اسلامی به یکدیگر و از سوی دیگر اتحاد در مقابل دشمن مشترک می‌دانند. علاوه بر این فرمانده کل قوا بالاترین نشانه راهبردی بودن اتحاد را در هم‌افزایی کشورها و ملت‌های اسلامی در ابعاد مختلف همچون امنیت می‌بینند. ایشان با اتخاذ دیپلماسی وحدت اسلامی نظام سیاسی امنیتی جدیدی را بر مبنای امنیت جمعی و با تأکید بر هویت اسلامی مشترک ترسیم می‌کنند. بر

اساس چینی بیشی می توان توسعه روابط دفاعی و امنیتی اهداف و اولویت این نوع همکاری را در تفکر راهبردی حضرت امام خامنه‌ای در حوزه منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبیین نمود. ایشان بر آسیب‌های عدم اتحاد مسلمانان و سوءاستفاده‌های دشمنان آنها به‌ویژه رژیم صهیونیستی اشاره می‌کنند و معتقدند اتحاد و هم‌افزایی دنیای اسلام، نقش آمریکا و صهیونیست‌ها در اختلافات، جنگ و خون‌ریزی دنیای اسلام و ایجاد حاشیه امن برای رژیم صهیونیستی را به چالش خواهد کشاند. در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله) وحدت به معنی همیاری در برابر دشمنان مسلم و مشترک هست و ایشان بر این باورند داشتن همکاری متنوع باعث وحدت می‌شود. علاوه بر این معظم له بر تأثیر نقش‌های دشمنان دنیای اسلام بر دوری مسلمانان از یکدیگر اشاره داشته و منافع آینده کشورهای اسلامی را در اتحاد اسلامی دانسته‌اند.^۱

• ایران‌هراسی

ایران‌هراسی پدیده‌ای چندبعدی است که در پیوندی عمیق با موضوعات دفاعی و امنیتی قرار گرفته است. این سیاست برنامه‌ای راهبردی به‌منظور برساخت تهدیدی بزرگ از ایران برای منطقه، جهان اسلام و فراتر از آن تهدیدی بزرگ برای صلح و امنیت جهانی است. در جهت تنویر افکار جهانی به‌ویژه جهان اسلام مقام معظم رهبری (مدظله) در بیانات مختلف به روشنگری پرداخته و ج.ا.ایران را از علاقه‌مندان، معتقدین و حامیان وحدت دنیای اسلام دانسته و بارها بر آن تأکید داشته‌اند. ایشان مکرر بیان داشتند که ج.ا.ایران صراحتاً معتقد به برادری اسلامی و هرگونه

۱ بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۲/۰۱/۰۴؛ انتصاب حجت‌الاسلام والمسلمین اراکی به سمت دبیرکلی مجمع تقریب مذاهب اسلامی؛ ۱۳۹۱/۰۴/۲۴؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۲/۱۰/۲۹؛ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم؛ ۱۳۹۲/۰۳/۱۸؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۳/۱۰/۱۹؛ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری اسلامی؛ ۱۳۹۶/۱۰/۲۶؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۶/۰۴/۰۵؛ خطبه‌های نماز جمعه تهران؛ ۱۳۹۸/۱۰/۲۷؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۸/۰۸/۲۴؛ بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم (ص) و امام صادق (ع)؛ ۱۳۹۹/۰۸/۱۳؛ بیانات در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام؛ ۱۴۰۰/۰۸/۰۲؛ پیام به حجاج بیت‌الله الحرام؛ ۱۴۰۲/۰۴/۰۶؛ بیانات در دیدار کارگزاران حج؛ ۱۴۰۲/۰۲/۲۷

ایجاد اختلاف و شکاف بین مسلمانان را رد می‌کند و یکی از دلایل ایران‌هراسی در منطقه را حمایت و دفاع ج.ا. ایران از ملت فلسطین می‌دانند.^۱

• دشمن‌شناسی وحدت و اتحاد

مقام معظم رهبری (مدظله) بر آمادگی کامل دشمنان جهت مقابله با امت اسلام و لزوم اهمیت بیشتر همگرایی و نزدیکی امت اسلام تأکید دارند. ایشان اختلافات مذهبی را سیاست استعماری دانسته و بر تأمل در توطئه‌های دشمنان وحدت کشورها و ملت‌های اسلامی تأکید دارند از نظر فرمانده کل قوا هر زبان و حنجره‌ای که دشمنی بین مسلمانان را تحریک کند زبان شیطان و هر زبانی که به وحدت دنیای اسلام دعوت کند حنجره الهی است. مقام معظم رهبری (مدظله) اختلاف و دعوی بین گروه‌های مسلمان و به طور خاص بین شیعه و سنی را موردعلاقه دشمنان اسلام از جمله آمریکا، انگلیس و رژیم صهیونیستی و اتحاد اسلامی و همبستگی اسلامی را از لازم‌ترین و واجب‌ترین وظایف همه جوامع اسلامی می‌دانند.^۲

• حمایت از مستضعفان و مظلومین

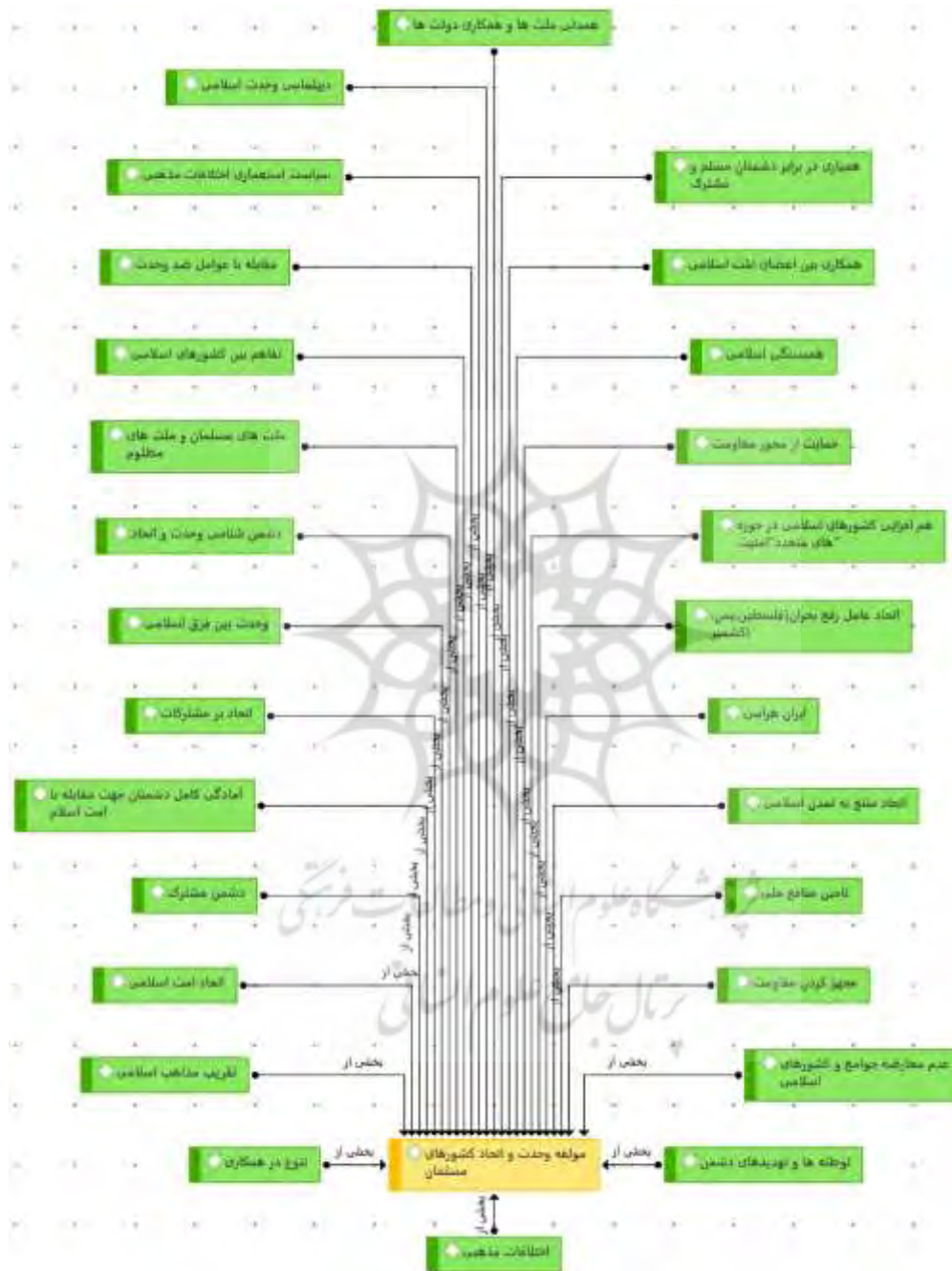
در نگاه نافذ و تدابیر هوشمندانه مقام معظم رهبری حمایت از مظلومین و به‌ویژه مسلمانان جایگاه ویژه‌ای دارد. ایشان انواع حمایت‌هایی که ممکن است را از هر کسی که با رژیم صهیونیستی مقابله کند را مطرح می‌کنند، فرمانده کل قوا (مدظله العالی) ضمن تأیید اقدامات شهید حاج قاسم سلیمانی در حفظ مقاومت، رشد دادن مقاومت، مجهز کردن مقاومت، احیای مادی و معنوی مقاومت؛ بر دنبال‌گیری این اقدامات توسط فرمانده جدید سپاه قدس تأکید دارند.^۳

۱ بیانات در دیدار مردم لار؛ ۱۳۸۷/۰۲/۱۹؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۶/۰۹/۱۵؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۱/۱۱/۱۰؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۴۰۱/۱۱/۲۹

۲ بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۸۱/۰۹/۱۵؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۲/۰۳/۱۷؛ بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم؛ ۱۳۹۲/۰۳/۱۸؛ بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به‌مناسبت عید غدیر؛ ۱۳۹۳/۰۷/۲۱

۳ بیانات در حرم مطهر رضوی در آغاز سال؛ ۱۳۹۰/۰۱/۰۱؛ بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهم‌السلام و اتحادیه‌ی رادیو و تلویزیون‌های اسلامی؛ ۱۳۹۴/۰۵/۲۶؛ بیانات در دیدار خانواده و اعضای ستاد بزرگداشت شهید حاج قاسم سلیمانی؛ ۱۴۰۱/۱۰/۱۱

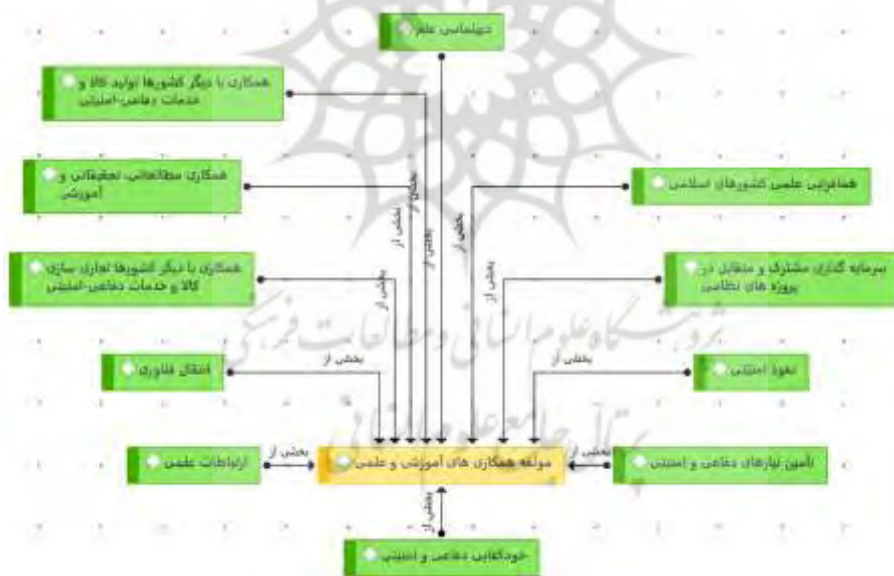

نمودار ۴: کدهای مولفه وحدت و اتحاد کشورهای مسلمان مستخرج از نرم افزار اطلس تی

د. مؤلفه همکاری‌های آموزشی و علمی

همکاری آموزشی و علمی نظامی بین‌المللی یکی از اجزای اساسی دیپلماسی دفاعی در زمان صلح است و می‌تواند در پیشبرد منافع استراتژیک و حیاتی مؤثر باشد. فرمانده معظم کل قوا (مدظله) در حوزه «خودکفایی دفاعی و امنیتی» سیاست‌های کلی نظام با همکاری‌های علمی و آموزشی در حد ضرورت و با رعایت ملاحظات موافقت فرمودند و در حوزه‌های شکل‌گیری وحدت اسلامی بر هم‌افزایی کشورهای مسلمان از لحاظ علمی اشاره دارند. فرمانده معظم کل قوا با همکاری‌های علمی و آموزشی با کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای متناسب با توان، استعداد و ظرفیت هریک از آنها تحت محورهای مطالعاتی و آموزش‌های نظامی موافقت فرموده و رهنمودهای لازم را در پی ارائه گزارش‌های سازمان‌های دفاعی به آن مجموعه‌ها ابلاغ فرموده‌اند.^۱ (عسگری و مینایی، ۱۳۹۲: ۱۳۲)

نمودار ۵: کدهای مولفه همکاری‌های آموزشی و علمی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

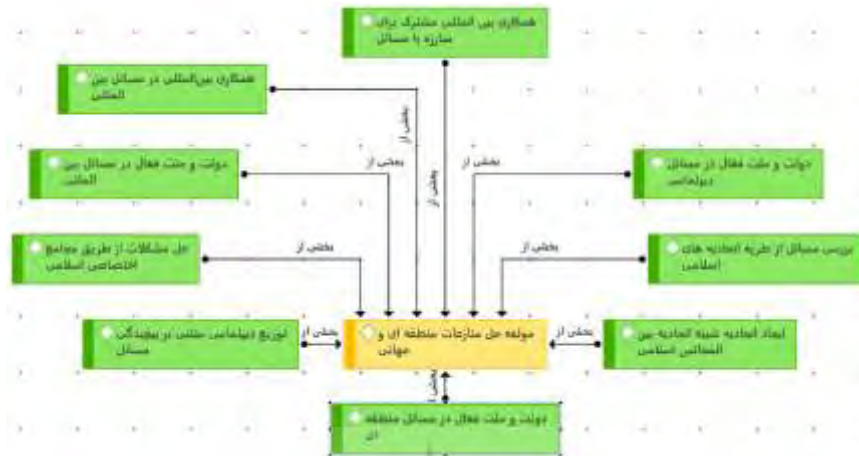
۱ ابلاغ سیاست‌های کلی نظام، ۱۳۹۱/۰۹/۲۹؛ بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۵/۰۳/۲۹؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۸/۰۸/۲۴؛ بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۴۰۲/۰۱/۰۱

۵. مؤلفه حل منازعات منطقه‌ای و جهانی

یکی از کارویژه‌های دیپلماسی دفاعی توجه و رسیدگی به منازعات قبل از تبدیل آنها به خشونت، خاموش کردن آتش منازعات خشونت‌آمیز و برطرف کردن اختلافات پس از خشونت است؛ مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر داشتن یک ملت و حکومت فعال جهت تأثیر در مسائل منطقه‌ای و بین‌المللی بر این باورند که جمهوری اسلامی در زمینه‌ای مسائل جهانی نه تنها قائل به همکاری‌های بین‌المللی بلکه قائل به مبارزه جهت رفع این مسائل هستند. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای که هم در تغییر نظم بین‌المللی حاکم اثرگذار بوده و هم از تبعات این تغییرات تأثیر می‌پذیرد، باید از آمادگی لازم برای مواجهه کنش‌مند و نقش‌آفرینی در این تحولات برخوردار باشد. هر چند ایران به‌عنوان یکی از کشورهای با تاریخچه و فرهنگ بسیار قدیمی و با توانایی‌های اقتصادی، نظامی و فرهنگی قابل توجه، همچنان جایگاه مهمی در نظم بین‌المللی دارد، اما حفظ و ارتقای این جایگاه منوط به عوامل مختلفی مانند تدوین دیپلماسی دفاعی، چندجانبه و عزت‌مند در عین توجه به واقعیات است. تحلیل بیانات فرمانده کل قوا بیانگر این واقعیت هست که توان دیپلماسی دفاعی باید مبتنی بر ظرفیت‌های متفاوت خارج نزدیک و دور کشور توزیع شود و در رابطه با مسائل منطقه‌ای و جهانی به دلیل پیچیدگی باید با دقت و هوشیاری ورود کرد. ایشان در رابطه با جهان اسلام معتقدند بررسی و چاره‌جویی عملی مشکلات جهان اسلام جز با مشارکت جمعی و چندجانبه کشورهای اسلامی میسر نخواهد شد.^۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی، ۱۳۷۵/۰۱/۰۴؛ پیام به کنفرانس بین‌المجالس اسلامی، ۱۳۷۸/۰۳/۲۵؛ بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۹۲/۱۰/۱۹؛ بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت؛ ۱۳۹۵/۰۶/۰۳.

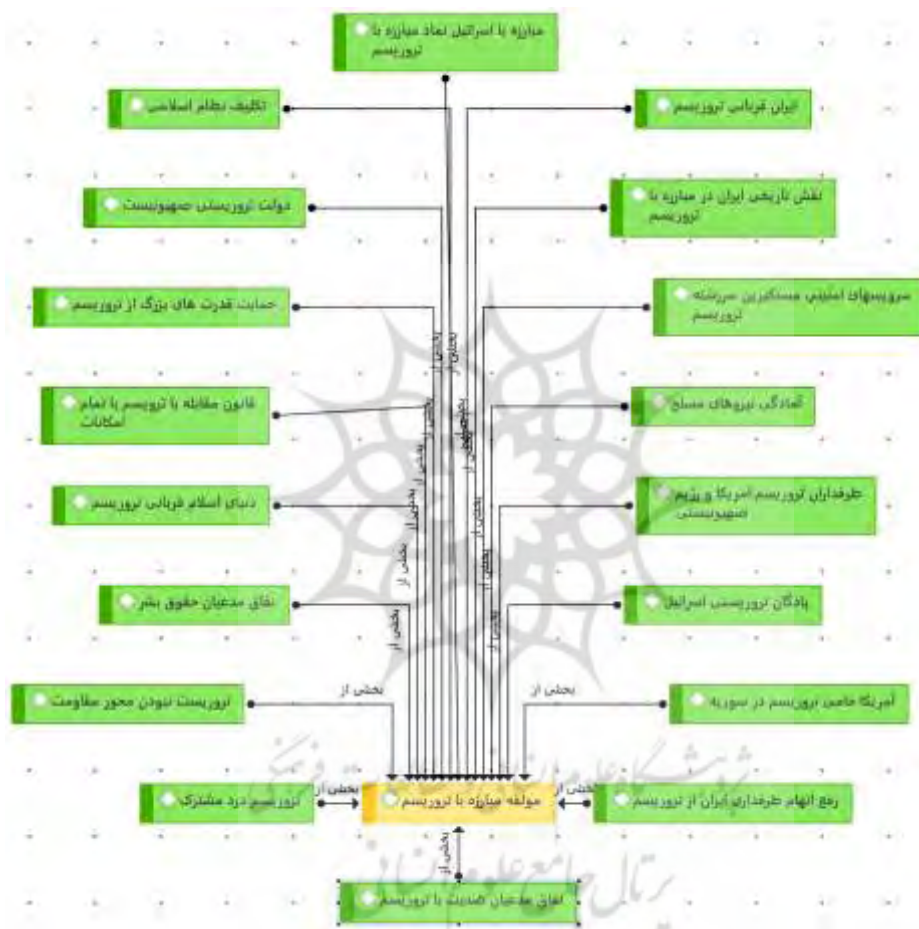

نمودار ۶: کدهای مولفه حل منازعات منطقه ای و جهانی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

۹. مؤلفه مبارزه با تروریسم

مقام معظم رهبری (مدظله) مبارزه با پدیده "تروریسم" را تکلیف نظام اسلامی می‌داند و ارائه تعریف روشن و دقیق از تروریست را لازمه مقابله و مبارزه با تروریسم معرفی می‌کند. مضاف بر این در برنامه توسعه‌ای صراحتاً از به کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با خشونت، تروریسم و افراط‌گرایی اشاره دارند؛ هنگامی که معظم له مبارزه با تروریسم را تکلیفی تخلف‌ناپذیر می‌داند نشان‌دهنده این موضوع است که دستگاه دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران باید یکی از راهبردهای خود را مقابله با تروریسم و حامیان آن قرار دهد. چنانکه فرمانده معظم کل قوا در جایگاه تبیینی ضمن تشریح نقش تاریخی ایران در مبارزه با تروریسم در داخل کشور و کشورهای عراق، در سوریه، در لبنان؛ و همکاری مداوم در مبارزه با تروریسم؛ خطرناک‌ترین و خبیث‌ترین تروریست‌های این منطقه صهیونیست‌ها بیان کردند و آمریکا را کشور حامی تروریست دانستند و در رد اتهام طرف‌دار تروریست بودن ایران، حمایت آمریکا و هم‌پیمانان آمریکا از داعش و دولت جعلی صهیونیستی را نشان از طرف‌داری تروریسم بیان داشتند. معظم له در بیاناتشان نه تنها به ابعاد به مراتب وسیع‌تر، حجم انبوه‌تر و به مدت بسیار طولانی‌تر وحشت‌افکنی تروریسم در دنیای اسلام اشاره می‌کند؛ بلکه به حمایت مؤثر قدرت‌های

بزرگ از این فجایع تروریستی در دنیای اسلام انتقاد می‌کنند و سررشته‌ی ترورها و عملیات خشونت‌آمیز غیرانسانی را سرویس‌های امنیتی مستکبرین می‌دانند و موکداً هشیار بودن نیروهای مسلح جمهوری اسلامی در برابر توطئه‌ها را تأکید می‌کنند.^۱

نمودار ۷: کدهای مؤلفه مبارزه با تروریسم مستخرج از نرم افزار اطلس تی

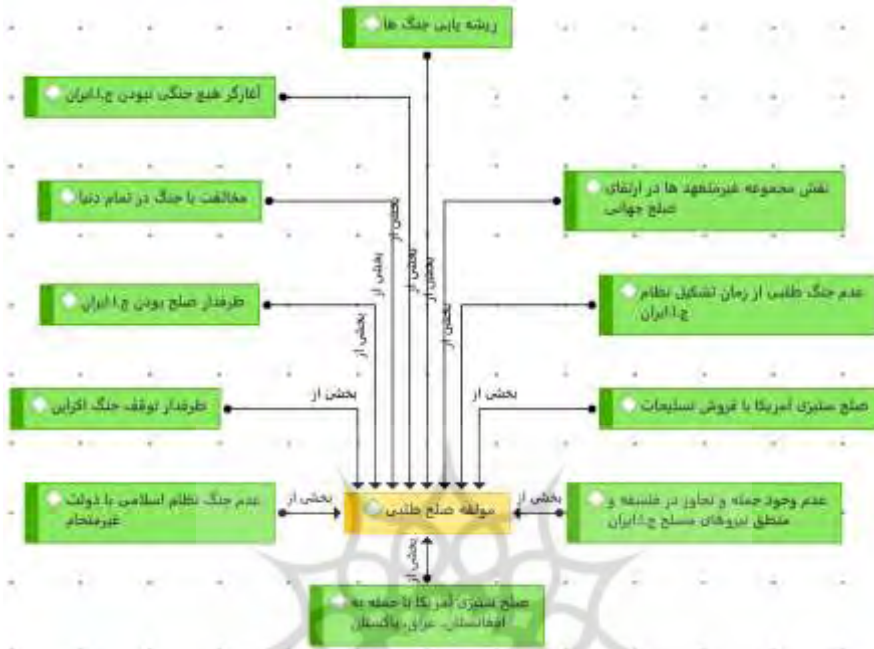
۱ بیانات در دانشگاه افسری نیروی زمینی ارتش؛ ۱۳۷۴/۱۲/۱۶؛ پیام به همایش بین‌المللی مبارزه جهانی با تروریسم؛ ۱۳۹۰/۰۴/۰۳؛ بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۳/۱۲/۲۱؛ بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای هفتم تیر و جمعی از خانواده‌های شهدای استان تهران؛ ۱۳۹۴/۰۴/۰۶؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۴/۰۴/۲۷؛ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۴/۰۲/۲۶؛ نامه رهبر انقلاب اسلامی به عموم جوانان در کشورهای غربی؛ ۱۳۹۴/۰۹/۰۸؛ سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران؛ ۱۴۰۰/۰۲/۱۲؛ بیانات در مراسم مشترک نیروهای مسلح استان کردستان؛ ۱۳۸۸/۰۲/۲۳؛ برنامه ششم توسعه

ز. مؤلفه صلح طلبی

در کنار نگاه متعالی اسلام به صلح؛ صلح طلبی و عملیات حفظ صلح یکی از کارویژه‌های عمده دیپلماسی نوین دفاعی می‌باشد؛ در این راستا فرمانده معظم کل قوا صراحتاً مواضع صلح طلبانه خود را در مناسبت‌های مختلف نشان داده و به این نکته اذعان داشته‌اند که بررسی تاریخ چند سده اخیر ایران، نشان‌دهنده این واقعیت است که ایران، کشوری است که ضمن احترام به تمامیت ارضی کشورها و حقوق بین‌الملل، همواره بر دوری از خشونت، تأکید کرده است، معظم له بر این باور هستند که برای شکل‌گیری صلح پایدار و جلوگیری از جنگ‌های آینده در جهان باید بحران‌های جهانی ریشه‌یابی شوند و هم‌افزایی امکانات و ظرفیت‌های گسترده سازمان‌های بین‌المللی (از جمله غیرمتعهدها) می‌تواند برای کمک به ارتقای صلح در جهان نقش مؤثری داشته باشند. یکی از اقدامات مقام معظم رهبری که مکرراً به آن اشاره فرموده و می‌تواند به‌عنوان یکی از کارویژه‌های گفتمان ساز دیپلماسی دفاعی در سطح منطقه در دستور کار قرار بگیرد مقوله جنگ طلبی‌های جبهه استکبار و در رأس آنها کشور ایالات متحده آمریکا و از سوی دیگر صلح طلبی جمهوری اسلامی ایران در طول تاریخ می‌باشد.^۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ بیانات در پایگاه نیروی دریایی ارتش در بندرعباس؛ ۱۳۹۰/۰۵/۰۱؛ بیانات در شانزدهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد؛ ۱۳۹۱/۰۶/۰۹؛ بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان؛ ۱۳۸۷/۱۱/۲۸؛ بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش؛ ۱۳۹۸/۰۸/۰۸؛ بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث؛ ۱۴۰۰/۱۲/۱۰؛ بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران؛ ۱۴۰۲/۰۵/۲۶؛

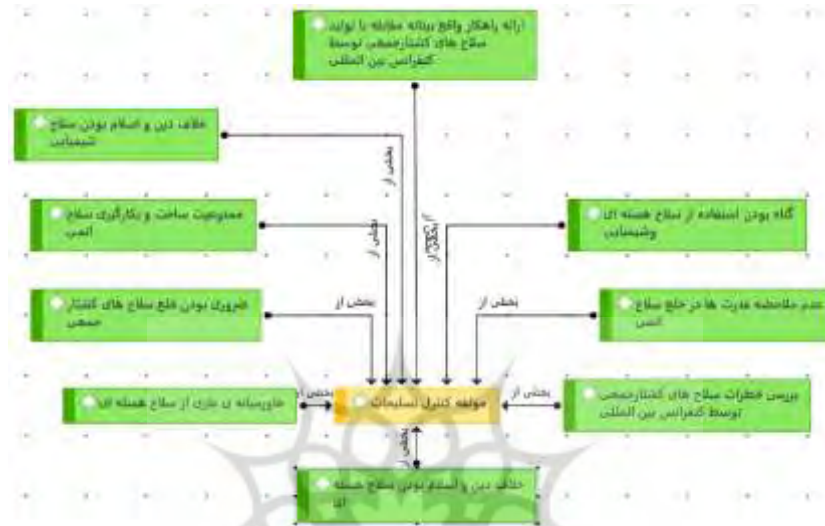
نمودار ۸: کدهای مؤلفه صلح طلبی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ج. مؤلفه کنترل تسلیحات

دیپلماسی دفاعی به واسطه اعتمادسازی میان دولت‌ها از طریق ایجاد شفافیت بیشتر در عرصه‌های نظامی، مخالفت با تولید، انباشت و گسترش سلاح‌های کشتار جمعی، پیوستن به معاهدات خلع سلاح و کنترل تسلیحات می‌تواند راهکاری مطمئن برای گرفتارنشدن در دایره بی‌ثباتی باشد. صراحت در اعلام مواضع و فتوا فرمانده معظم کل قوا در خصوص مصادیق سلاح‌های کشتار جمعی یعنی سلاح‌های هسته‌ای و شیمیایی از عوامل مؤثر و کلیدی در انتقال نیت صریح و شفاف جمهوری اسلامی ایران در حوزه کنترل تسلیحات به شمار می‌رود. مقام معظم رهبری نه تنها در زمینه تسلیحات هسته‌ای بلکه در باب سلاح‌های شیمیایی نیز چنین اعتقادی دارند چنانکه در این زمینه ضمن مخالفت با سلاح‌های هسته‌ای خواهان ارائه راهکارهای جامعه جهانی برای مقابله با این تهدید است. بر مبنای چنین بیاناتی نهاد دیپلماسی دفاعی فعال و پویا با اعتمادسازی میان دولت‌ها از طریق ایجاد شفافیت بیشتر در عرصه‌های نظامی مخالفت با تولید

انباشت و گسترش سلاح‌های کشتار جمعی پیوستن به معاهدات خلع سلاح و کنترل تسلیحات می‌تواند راهکاری مطمئن برای گرفتار نشدن در دایره بی‌ثباتی باشد.^۱

نمودار ۹: کدهای مؤلفه کنترل تسلیحات مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ط. مؤلفه انتقال فناوری و دانش نظامی و تسلیحاتی

در کنار انتقال فناوری یکی از دلایل گرایش برخی کشورها به دیپلماسی دفاعی، فروش محصولات صنایع دفاعی آنهاست. در این رابطه فرمانده معظم کل قوا در ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در موضوع «خود کفایی دفاعی و امنیتی» تأمین نیازهای دفاعی و امنیتی از خارج کشور در حد ضرورت و حتی الامکان با رعایت ملاحظات چون انتقال فناوری و برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه‌های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی را مجاز شمرده‌اند. فرمانده معظم کل قوا، توسعه روابط خارجی با کشورهای مختلف در منطقه و تعامل مؤثر با سازمان‌های بین‌المللی را برحسب موارد اعلام شده در گزارش‌های تقدیمی به محضر معظم له، در حوزه تسلیحاتی، علمی، تحقیقاتی و آموزشی مورد تأیید و تصویب قرار داده و ستاد کل

۱ پیام به نخستین کنفرانس بین‌المللی خلع سلاح هسته‌ای و عدم اشاعه: ۱۳۸۹/۰۱/۲۸، بیانات در دیدار کارگزاران نظام: ۱۳۹۱/۰۵/۰۳؛ بیانات در دیدار با بان‌کی مون دبیرکل سازمان ملل متحد با: ۱۳۹۱/۰۶/۱۴؛ بیانات در دیدار کارکنان و خانواده‌های ناوگروه ۸۶ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران: ۱۴۰۲/۰۵/۱۵

نیروهای مسلح را به‌عنوان متولی و هماهنگ‌کننده این روابط تعیین نمودند ایشان با همکاری‌های دفاعی با کشورهای مسلمان، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای متناسب با توان، استعداد و ظرفیت هریک از آنها تحت محورهای فنی و صنعتی، مطالعاتی و تحقیقاتی، تأمین اقلام و تجهیزات دفاعی ضروری، سرمایه‌گذاری مشترک نظامی و صنعتی، آموزش‌های نظامی، تبادل وابستگان دفاعی و توسعه و تقویت دفاتر خرید، موافقت فرمودند. عرصه مهمی که در توسعه همکاری‌های دفاعی و امنیتی مورد توجه و تأکید فرماندهی معظم کل قوا می‌باشد عرصه علوم، تحقیقات و آموزش‌های متقابل در حوزه دفاعی و نظامی است. در همین رابطه نقطه‌نظرات مورد تأیید فرمانده کل قوا را می‌توان در محور اعزام به دوره‌های علمی (کارشناسی ارشد و بالاتر) که امکان تشکیل آن در داخل کشور وجود ندارد مورد توجه قرارداد. افزون بر آن در خصوص تبادلات علمی بین‌المللی و افزایش توان پژوهشی و آموزشی اعضای هیئت علمی، محققان دانشگاهی، دانشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته، به موافقت فرماندهی معظم کل قوا بر استفاده از فرصت‌های مطالعاتی و شرکت در همایش‌های علمی و بین‌المللی می‌توان اشاره نمود.^۱ (سند شماره ۱۰-۷/۲۷ کمیته تابش مهر ودجا، عسگری و مینایی، ۱۳۹۲: ۱۳۲-۱۳۹)

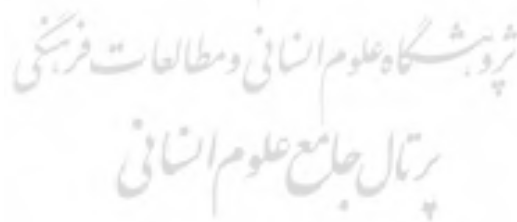
نمودار ۱۰: کدهای مولفه انتقال فناوری و دانش نظامی و تسلیحاتی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ی. مؤلفه تهدید مشترک

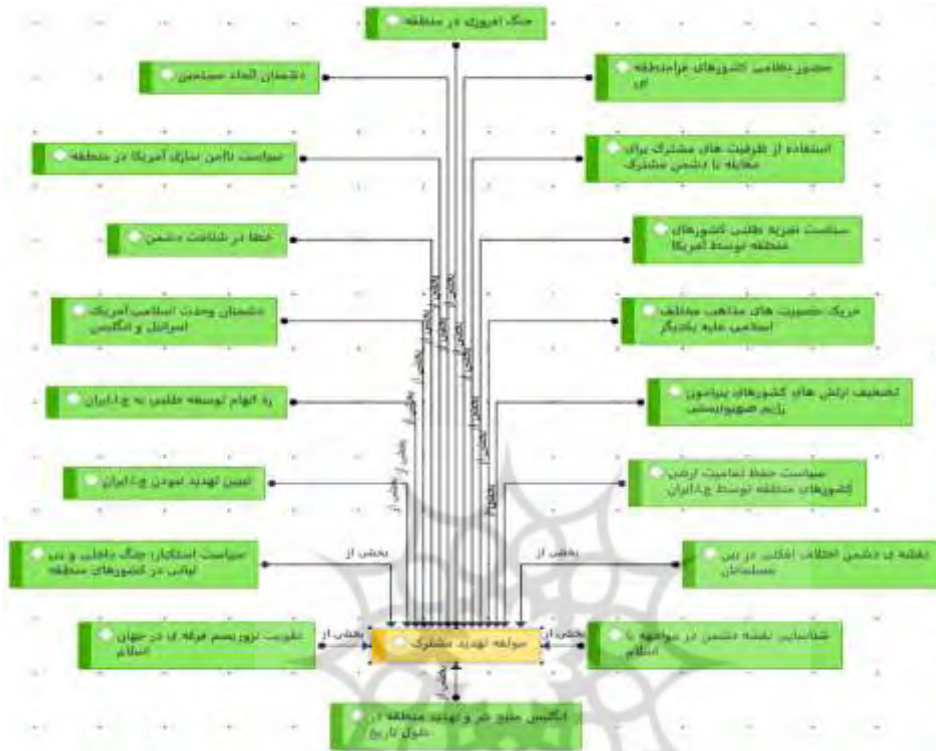
۱ ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در موضوع «خودکفایی دفاعی و امنیتی» ۱۳۹۱/۰۹/۲۹

یکی از مطالبات فرمانده معظم کل قوا از علماء دینی و روشنفکران و دانشگاهیان در کشورهای اسلامی تبیین تهدیدات و دشمن شناسی است. معظم له در بیاناتش مکرر به تبیین و رفع اتهام تهدید بودن جمهوری اسلامی ایران برای کشورهای اسلامی و منطقه پرداخته‌اند و صراحتاً سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در منطقه را بر خلاف سیاست‌های آمریکا، انگلیس، رژیم صهیونیستی و ... که دنبال ناامنی، جنگ داخلی، بی‌ثباتی و تجزیه‌اند در راستای تأمین منافع و امنیت ملی و در نهایت حفظ تمامیت ارضی کشورهای اسلامی و منطقه می‌دانند. فرمانده معظم کل قوا حضور نیروهای نظامی فرامنطقه‌ای را از جمله تهدیدات کشورهای منطقه ترسیم کردند و ضمن اشاره به ویژگی‌های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی منطقه غرب آسیا، به توطئه‌ای درگیری‌ها و جنگ‌های درون منطقه‌ای اشاره می‌کنند و هدف دشمنان را در نهایت تضعیف ارتش‌های کشورهای منطقه به ویژه کشورهای همسایه رژیم صهیونیستی برآورد می‌کنند. ایشان ضمن رد اتهام توسعه‌طلبی به ج.ا.ایران بیان داشتند که ج.ا.ایران نگاه توسعه‌طلبی به هیچ نقطه‌ای از دنیا ندارد و بر اصل همکاری و استفاده از ظرفیت‌های مشترک کشورها جهت مقابله با تهدیدات مشترک اشاره دارند.^۱

^۱ پیام تسلیت در پی هفتمین روز شهادت جمعی از مردم مومن زاهدان ۱۳۸۹/۰۴/۳۰، بیانات در پایگاه نیروی دریائی ارتش در بندرعباس: ۱۳۹۰/۰۵/۰۱، بیانات در دیدار با کیم یونگ نام؛ رئیس مجمع عالی جمهوری خلق کره‌ی شمالی: ۱۳۹۱/۰۶/۱۴، بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی: ۱۳۹۲/۰۳/۱۷، بیانات در حرم مطهر رضوی: ۱۳۹۴/۰۱/۰۱، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران: ۱۳۹۴/۰۱/۳۰، بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهم‌السلام و اتحادیه‌ی رادیو و تلویزیون‌های اسلامی: ۱۳۹۴/۰۵/۲۶، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی: ۱۳۹۵/۰۹/۲۷، بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی: ۱۳۹۷/۰۵/۲۵، بیانات در دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر: ۱۳۹۷/۰۶/۱۸، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی: ۱۳۹۸/۰۸/۲۴، بیانات در دیدار مسئولان نظام، سفرای کشورهای اسلامی و میهمانان کنفرانس وحدت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۱

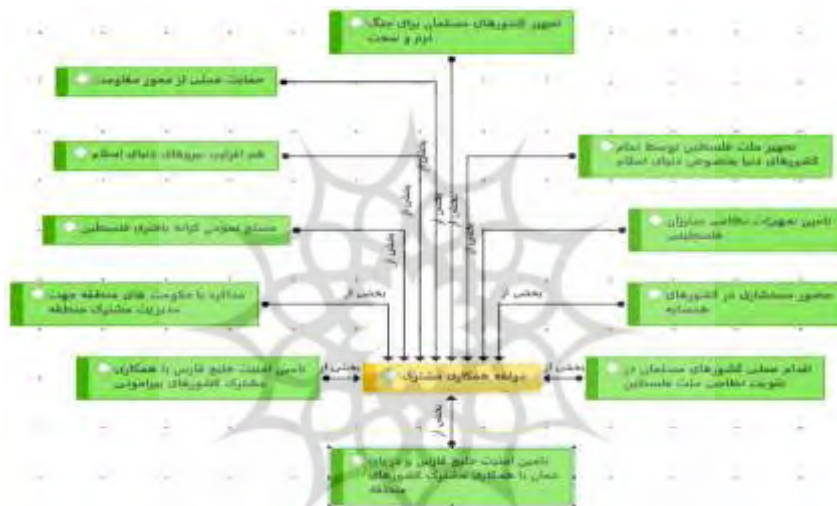

نمودار ۱۱: کدهای مولفه تهدید مشترک مستخرج از نرم افزار اطلس تی

ک. مؤلفه همکاری مشترک (عملیات های نظامی مشترک)

در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله) موضوع محور مقاومت اسلامی و حمایت از آن جایگاه ویژه‌ای دارد؛ ایشان تقویت و تجهیز نظامی فلسطین را وظیفه‌ای دولت‌های اسلامی می‌دانند و با توجه به اهمیت بالای کشورهای محور مقاومت برای اهداف راهبردی جمهوری اسلامی ایران لازم می‌دانند که نگاه به این کشورها جامع باشد و در حوزه همکاری‌های نظامی و مستشاری سطح بالایی از ارتباط با این کشورها باید محقق شود؛ فرمانده معظم کل قوا به گروه‌های فلسطینی، تداوم مبارزه و سامان‌بخشیدن به سازمان‌های جهادی و همکاری آنان با یکدیگر و گسترش عرصه جهاد در همه سرزمین‌های فلسطینی را توصیه می‌کنند و همه را به برنامه‌ریزی برای حمایت از این گروه‌ها فرامی‌خوانند و تأکید دارند که کرانه باختری باید مثل نوار غزه مسلح و برخلاف نظر

استکبار جهانی دنیای اسلام موظف‌اند هر چه می‌توانند به تجهیز ملت فلسطین کمک کنند. مقام معظم رهبری سیاست تأمین امنیت منطقه با همکاری مشترک نظامی کشورهای فرامنطقه‌ای (آمریکا، اروپا) را سیاست نامطلوب، مضر و فساد انگیز می‌دانند و بر این نظر هستند که امنیت خلیج فارس و دریای عمان با حضور کشورهای منطقه و همکاری مشترک آنها مدیریت و تأمین می‌شود. ایشان در سطح کلانتر معتقدند که جهان اسلام باید در جهت اتحاد و هم‌افزایی نیروها خویش طرح‌ریزی نماید.^۱

نمودار ۱۲: کدهای مؤلفه همکاری مشترک مستخرج از نرم افزار اطلس تی

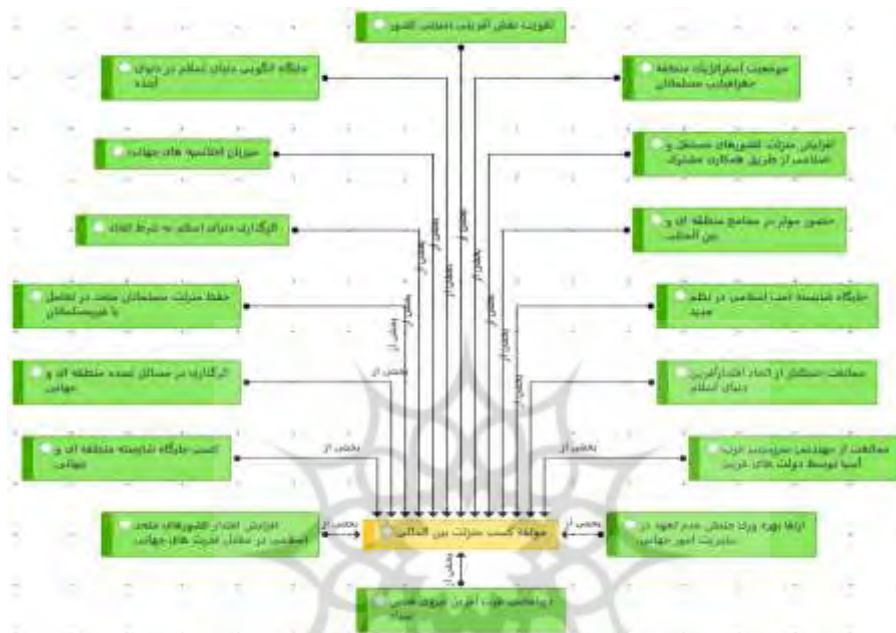
ل. مؤلفه کسب منزلت بین‌المللی

در این رابطه فرمانده کل قوا (مدظله) در ابلاغ سیاست‌های کلی «آمایش سرزمین» کسب جایگاه شایسته منطقه‌ای و جهانی از طریق تعامل و همکاری با کشورهای منطقه و جهان به‌ویژه حوزه تمدن ایرانی - اسلامی ابلاغ فرموده‌اند و در بیاناتشان برگزاری اجلاس‌های بین‌المللی در

^۱ بیانات در دیدار مردم لار، ۱۳۸۷/۰۲/۱۹، بیانات در پایگاه نیروی دریایی ارتش در بندرعباس، ۱۳۹۰/۰۵/۰۱، بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۳/۰۵/۰۱، خطبه‌های نماز عید سعید فطر، ۱۳۹۳/۰۵/۰۷، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین‌المللی سازمان همکاری اسلامی، ۱۳۹۶/۱۰/۲۶، پیام به حجاج بیت‌الله الحرام، ۱۳۹۶/۰۶/۰۹، بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۳۹۶/۱۲/۱۷، سخنرانی تلویزیونی به مناسبت روز جهانی قدس، ۱۳۹۹/۰۳/۰۲، بیانات در سخنرانی تلویزیونی در سالروز قیام ۱۹ دی، ۱۳۹۹/۱۰/۱۹، بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱، پیام به ملت فلسطین در پی پیروزی مقاومت در جنگ دوازده روزه بر رژیم صهیونیستی، ۱۴۰۰/۰۲/۳۱

ایران را از دستاوردهای دیپلماسی فعال و ارائه تصویری مثبت و مورد توجه از نظام جمهوری اسلامی در دنیای اسلام دانستند و افزودند ارتقا جهش وار اثرگذاری در مسائل عمده منطقه و مسائل جهان نشان از اهمیت نقش مضاعف جمهوری اسلامی می باشد. علاوه بر این معظم له دیپلماسی پویا و فعال نیروی قدس سپاه را محقق کننده سیاست عزت مدار جمهوری اسلامی در منطقه غرب آسیا دانستند. از منظر معظم له نقش و جایگاه رفیع کشورها و ملت های اسلامی در دنیای آینده و شکل آینده جغرافیای سیاسی جهان به شرط داشتن اتحاد و نفی تفرقه قابل تأمل است در این راستا فرمانده معظم کل قوا بر نقش رهبران و پیشروان کشورهای اسلامی در تعیین جایگاه شایسته امت اسلامی بااراده خود تأکید و به جلوگیری از تکرار تجربه تلخ مهندسی سیاسی و سرزمینی غرب آسیا به دست دولت های غربی پس از جنگ جهانی اول هشدار می دهند. ایشان منطقه جغرافیایی مسلمانان را یکی از مناطق حساس و استراتژیک در نظام ژئوپلیتیک در سطح کروی می دانند که از لحاظ ذخایر عظیم انرژی، دریاها و راه های ارتباطی و همچنین وسعت گسترده و نیروی انسانی فوق العاده، این منطقه را به منطقه ای کانونی در معادلات سیاسی و ژئوپلیتیکی تبدیل کرده است. از نظر ایشان جهان اسلام ظرفیت ها و فرصت های گوناگونی وجود دارد به طوری که اتحاد در جهان اسلام این پتانسیل را دارد که منزلت بین المللی کشورهای اسلامی را با تغییرات بنیادی مواجه کند و یک قدرت بزرگی را در دنیا تشکیل بدهد که در مواجهه و تعامل غیرمسلمان ها منزلتشان حفظ شود. آنچه مسلم است بحران های جهان اسلام دارای ماهیتی پویا هستند و از متغیرهای زیادی از جمله نقش قدرت های جهانی در منطقه تأثیر می پذیرند. تأثیر قدرت های جهانی در منطقه جهان اسلام بر اساس منافع و استراتژی های خودشان که مبتنی بر جلوگیری از شکل گیری جایگاه نقش آفرین دنیای اسلام در تحولات منطقه ای و جهانی طراحی شده است می باشد در این رابطه مقام معظم رهبری (مدظله) راه حل رفع بحران ها را اتحاد اسلامی دانسته و نگاه دستگاہ استکبار و استعمار به دنیای اسلام، را دوری از وحدت می دانند. معظم له ضمن تأکید بر حضور فعال در مجامع جهانی و داشتن ارتباطات منطقه ای به ظرفیت ارتباطات جهانی و منطقه ای برای رصد فرصت ها و تهدیدات بین المللی مورد مذاقه قرار دادند و به نفوذ و اهمیت بین المللی کشورهای عضو جنبش عدم تعهد اشاره و اعضا را به اندیشیدن در رابطه با ارتقا

بهره‌وری سیاسی این جنبش در مدیریت امور جهانی توصیه می‌کنند؛ و تنها راه مقابله با سیاست‌های قدرت‌های زورگو را نزدیکی و همکاری کشورهای مستقل و اسلامی می‌دانند.^۱

نمودار ۱۳: کدهای مولفه کسب منزلت بین المللی مستخرج از نرم افزار اطلس تی

۷) تحلیل و نتیجه‌گیری

دیپلماسی دفاعی از جمله مقوله‌هایی است که در خلال دهه‌های اخیر به شدت مورد توجه قرار گرفته است و به مثابه بخشی از «همکاری‌های عمیق دفاعی» در دستور کار بسیاری از بازیگران سیاسی برای تأمین منافع و امنیت ملی قرار دارد. دیپلماسی دفاعی، بخشی از قدرت ملی یک کشور

۱ بیانات در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۷۶/۰۵/۰۱، بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت امور خارجه؛ ۱۳۸۳/۰۵/۲۵، ابلاغ سیاست‌های کلی آمایش سرزمین؛ ۱۳۹۰/۰۹/۲۱، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «جوانان و بیداری اسلامی»؛ ۱۳۹۰/۱۱/۱۰، بیانات در حرم رضوی، ۱۳۹۱/۰۱/۰۱، بیانات در شانزدهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد؛ ۱۳۹۱/۰۶/۰۹، بیانات در دیدار با خاتم شیخ حسینیه واجد نخست‌وزیر بنگلادش؛ ۱۳۹۱/۰۶/۱۴، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۵/۰۹/۲۷، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۵/۰۹/۲۷، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری اسلامی؛ ۱۳۹۶/۱۰/۲۶، بیانات در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام؛ ۱۴۰۰/۰۸/۰۲، سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران؛ ۱۴۰۰/۰۲/۱۲، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۴۰۱/۰۷/۲۲، پیام به حجاج بیت‌الله الحرام؛ ۱۴۰۲/۰۴/۰۶

است که در کنار سیاست خارجی، منبع اعمال قدرت برای ارتقای ظرفیت اقدام و کنش یک کشور در روابط خارجی را شکل می‌دهد. در حقیقت پیوند فعالیت‌های دفاعی و امنیتی با فعالیت‌های دیپلماتیک می‌تواند یک ابزار به‌هم‌پیوسته و عظیم قدرت ملی را به نمایش بگذارد. کشورهای غربی به‌عنوان پیش‌گامان این عرصه تلاش گسترده‌ای را در جهت شکل‌دهی به محیط دفاعی - امنیتی مطلوب خود با بهره‌گیری از آن آغاز کردند؛ به‌نحوی که این وجه از دیپلماسی به یکی از راه‌های شناخته شده برای تأمین منافع و امنیت ملی این کشورها تبدیل شده است. به‌مرور زمان و تغییر شرایط محیط بین‌الملل و ظهور تهدیدها و فرصت‌های جدید، مقوله دیپلماسی دفاعی نیز دچار تحول شده و کارویژه‌ها و مأموریت‌های جدیدی برای آن تعریف شده است به‌گونه‌ای که یک کشور می‌تواند برای بازدارندگی با انجام مذاکرات ائتلاف‌ها و اتحادیه‌های دفاعی و امنیتی برای خود شکل دهد؛ از این‌رو در کنار دیپلماسی سیاسی دستگاه دیپلماسی کشور؛ سازمان‌های دفاعی نیز می‌تواند با دیپلماسی دفاعی خود با دیگر کشورها به نحوی وارد پیمان‌های نظامی و دفاعی شوند. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از بازیگران سیاسی فعال در سطح منطقه‌ای و جهانی از این قاعده مستثنی نبوده و می‌تواند از این ظرفیت استفاده کند. مطالعه بیانات، ابلاغ‌ها، پیام‌های مقام معظم رهبری، نشان داد که در طول چهار دهه گذشته رهبری نظام از طریق بیانات و پیام‌های خود سیاست‌ها، راهبردها و اهداف نظام اسلامی را به‌صورت شفاف بیان نموده‌اند. این تبیین که دربرگیرنده آرمان‌ها، ارزش‌ها و واقعیت‌های رفتاری ایران در روابط خارجی نیز می‌باشد؛ نه تنها کمک مؤثری به افزایش کارآمدی و پویایی دیپلماسی دفاعی نموده، بلکه دیپلماسی رسمی کشور را نیز در نیل به اهداف حمایت کرده است. در یک نگاه کلی می‌توان نقش فرمانده معظم کل قوا در پویایی دیپلماسی دفاعی را در دو رویکرد گفتمانی و ساختاری مورد مطالعه قرار داد.

رویکرد گفتمانی: در گفتمان‌سازی نخبگان و رهبران نقش اساسی دارند. آنها با در اختیار داشتن جایگاه‌های راهبری جامعه توان تعیین گفتمان یا حتی فراگفتمان برتر را دارند. گفتمان، ارائه فکری منسجم و منظم و قابل دفاع مبتنی بر ظرفیت‌ها و اقتضانات چندوجهی یک کشور یک منطقه یا در مقیاس بین‌الملل است که توسط رهبر و افرادی که در سطح جوامع دارای مرجعیت

سیاسی و یا فرهنگی از یک سو و یا سازمان‌های دولتی و غیردولتی از سوی دیگر تبیین می‌گردد و در نتیجه محور فعالیت‌ها و جهت‌گیری‌ها قرار می‌گیرد، به‌نظام مدیریتی جهت می‌دهد و بر سرنوشت مردم، کشور و جهان تأثیر گذاشته و رفتارهای سیاسی، اجتماعی، امنیتی، دفاعی، اقتصادی و... خاصی را شکل می‌دهد. در ساختار سیاسی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، مقام معظم رهبری دارای نقشی گفتمان‌ساز است. معظم‌له در جمهوری اسلامی به‌واسطه در اختیار داشتن دو جنبه برتری ساز سیاسی و مذهبی، از مشروعیت قانونی و کاریزماتیک بهره دارد، به‌گونه‌ای که وی را در حوزه راهبری و گفتمان‌سازی توانا می‌سازد. در رویکرد گفتمانی فرمانده معظم کل قوا با بیان و تفسیر گفتمان‌های نظام اسلامی، آرمان‌ها و ارزش‌هایی و دال‌هایی چون صلح‌طلبی، وحدت و اتحاد کشورهای مسلمان، حمایت از مستضعفان و مظلومین، خلع سلاح‌های کشتار جمعی، امنیت مشترک، دشمن‌شناسی و استکبارستیزی به معرفی جمهوری اسلامی ایران در میان دولت‌ها و ملت‌ها می‌پردازند و با مخاطب قراردادن مردم مسلمان منطقه و سایر مردم جهان سعی می‌کنند در شکل‌دادن برداشت مثبت آنها از جمهوری اسلامی ایران مؤثر باشند و همچنین با تقویت گفتگو، گسترش سیاست‌ها و راهبردهای مشترک و برقراری روابط با تمرکز بر شناخت فرصت‌ها و حل چالش‌ها، به این روابط و همگرایی عمق استراتژیک ببخشند. براین‌اساس در گفتمان‌سازی ایشان تلاش می‌شود تا در نگاهی جامع، اهداف، آرمان‌ها و ارزش‌های دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران به‌صورت روشن و مستدل برای جامعه جهانی بیان شود و در یک رقابت همه‌جانبه با گفتمان‌های رقیب در حد امکان و توان، ماهیت سیاست دفاعی ج.ا.ایران برای افکار عمومی تبیین گردد. این امر مهم و سرنوشت‌ساز در طول چهار دهه گذشته توسط مقام معظم رهبری که مسئولیت رهبری را بر عهده داشته، به‌صورت مؤثر انجام شده است. هر چند گفتمان رقیب به‌صورت پیوسته و فراگیر در پی ایجاد تحریف در واقعیت‌ها بوده است.

رویکرد ساختاری: آنچه مسلم است کشورها در خلأ به سر نمی‌برند و با مجموعه‌ای از کشورها در قالب نظام بین‌الملل در حال تعامل به سر می‌برند در تحلیل راهبردی نادیده‌انگاشتن محیط بین‌المللی یک خطای راهبردی جبران‌ناپذیر است. در بسیاری موارد نیز سیاست‌ها و راهبردهای یک بازیگر فعال در حوزه دیپلماسی دفاعی در واقع پاسخی به اهداف و اقدامات سایر

دولت‌ها و شرایط متغیر منطقه‌ای و جهانی در نظام بین‌المللی است. معظم له در رویکرد ساختاری به تبیین و تعیین چالش‌ها و توطئه‌های جبهه استکبار چون فتنه‌های مذهبی، تجزیه‌طلبی، جنگ داخلی، ناامنی، بی‌ثباتی، تروریسم و حضور مضر قدرت‌های فرامنطقه‌ای می‌پردازند و بر این باورند کشورها برای مدیریت این چالش‌ها یا باید در قالب سازمان و ترتیبات منطقه‌ای و جهانی با هم همکاری داشته باشند یا سیستم‌های و سازه‌های جدید منطقه‌ای و جهانی را سازماندهی نمایند. ایشان در رابطه با کشورهای اسلامی و جبهه مقابل استکبار بر هم‌افزایی و یافتن شیوه‌های همکاری در زمینه‌های موردعلاقه مشترک، ایجاد تفاهم و یا رفع اختلافات احتمالی و پرهیز از مناقشات و مخاصمات در جهت ایجاد سازمان‌های و پیمان‌های دفاعی ساختارمند تأکید دارند.

۸) پیشنهادها

جمهوری اسلامی دارای ظرفیت‌های فراوانی در حوزه دیپلماسی و سیاست دفاعی است که می‌تواند با فعال‌نمودن این ظرفیت‌ها در بسیاری از حوزه‌ها نه تنها با این تهدیدات مقابله نماید، بلکه می‌تواند از فرصت‌های فراوانی در این حوزه برای دستیابی به اهداف منافع ملی استفاده نماید. برخی از اقداماتی که جمهوری اسلامی می‌تواند در چارچوب دیپلماسی دفاعی انجام دهد، شامل موارد زیر می‌باشد:

- امکان‌سنجی اجرای پروژه‌های مشترک ساخت تجهیزات دفاعی - امنیتی و بدون حساسیت (زیست‌محیطی و...) با جهان اسلام، کشورهای همسایه و منطقه
- بازدیدها و دیدارهای مشترک سازمان‌های دفاعی با همتایان خود در کشورهای همسایه، منطقه و جهان به منظور اعتمادسازی متقابل
- تبلیغ گسترده توانایی‌های علمی و فنی تجهیزات بومی دفاعی به منظور ترغیب کشورهای ضعیف در این حوزه‌ها برای همکاری با جمهوری اسلامی
- بسترسازی شکل‌گیری پیمان‌های عدم تجاوز با کشورهای منطقه و تلاش برای ایجاد کمسیون‌های (خلع سلاح، همکاری دفاعی - امنیتی) جدید در سازمان‌های بین‌المللی (مانند: جنبش غیرمتعهدها)

فهرست منابع

- Bozan, Barry (1999) People, Governments and Fear, translated by Strategic Studies Research Institute, Tehran: Strategic Studies Research Institute [in Persian]
- Coen, Bruce (2008) Basics of Sociology, Gholam Abbas Tavasoli, Tehran, Samt [in Persian]
- coser, Lewis and Rosenberg, Bernard (2006) Basic Sociological Theories, translated by Farhang Ershad, Tehran, Ni [in Persian]
- Davor, Ćutić (2022) Defence diplomacy and international relations, Strategos, 6(2), 59-75
- Dehghani Firouzabadi, Seyyed Jalal (2013) Theories of Regional Convergence and International Regimes, Tehran: mokhatab [in Persian]
- Dodd, T. Oakes, M. (1998) The Strategic Defence Review White Paper, Research Paper 91, London.
- Farabi, Abu Nasr (1986) al-Melleh and Akhri nusos, researched by Mohsen Mahdi, Beirut, Darul Mashreq [in Persian]
- haas, Ernst (1958) The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957. Stanford University Press.
- Ministry of Defence (2011) British Defence Doctrine, Joint Doctrine Publication 0-01, London.
- Moorhead, Griffin (2000) Organizational behavior, translated by Seyyed Mehdi Alwani, Gholamreza Memarzadeh. Marwarid Publications [in Persian]
- Nurrohman, Indra, Dadang Gunawan, Sutrimo Sumarlan, & Program Studi Diplomasi Pertahanan Fakultas Strategi Pertahanan (2019) Peran Diplomasi Pertahanan Dalam Implementasi Kebijakan Kerjasama Program KFX/IFX Indonesia-Korea Selatan. Jurnal Diplomasi Pertahanan 5(1), 47-68.
- Saed, Nader (2010) Defense Diplomacy: Cognitive Reflection and Exploration of Basics, Tehran, Defense Strategy Quarterly, Year 8, Number 31 [in Persian]
- Seifzadeh, Seyed Hasan (2009) Theorizing in International Relations, Fundamentals and Intellectual Formats, Tehran: Samt [in Persian]
- Seng Tan, S (2005) NGOs in Conflict Management in Southeast Asia, International Peacekeeping, 12(1). doi: 10.1080/1353331042000286559.
- Singh, B. and Seng Tan, S (2011) From "Boots" to "Brouges". The Rise of Defence Diplomacy in Southeast Asia. S. Rajaratnam School of International Studies, Singapore.
- Sudarsono, Budyanto Putro, Jonni Mahroza, & D W Surryanto (2018) Indonesia Defense Diplomacy in Achieving National Interest. Jurnal Pertahanan & Bela Negara 8(3), 69-88.
- Tussie, Diana (2009) Latin America: Contrasting Motivations for Regional Projects. Review of International Studies,
- Waltz, Kenneth, N (1979) Theory of international politics: New York: Random.

